

ФОРМУВАННЯ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК ТУРИЗМУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Визначено актуальність та особливості формування класифікації туризму в системі економічних аспектів розвитку суспільства, досліджено основні його види відповідно до розроблених класифікаційних ознак

Постановка проблеми. Туристична галузь в Україні набуває дедалі більшого значення, як для розвитку економіки, так і соціальної сфери, виступаючи важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на міжнародній арені.

У свою чергу туризм в сучасних умовах проявляється в різних явищах, взаємозв'язках і відношеннях, що визначає необхідність його класифікації, яка надасть можливість розв'язати низку проблем ефективного функціонування і територіальної організації туристичного господарства, визначити попит на окремі види туристичних послуг та на цій підставі розробити плани і напрями розвитку галузі.

Класифікація туризму має велике наукове і практичне значення. Дозволяючи упорядкувати знання і глибше пізнати суть та стан туристичного господарства, вона служить основою для розробки цільових і регіональних програм з використанням елементів національної культури, галузевих економічних нормативів, для різностороннього розвитку територій, захисту екосистем, ефективного стимулювання традиційних місцевих промислів, вирішення проблем підвищення життєвого рівня населення.

Класифікація туризму дає можливість з більшою точністю визначити місце туристичної галузі серед інших галузей економіки, розрахувати внесок, який може забезпечити туризм у виробництві ВВП, а отже, більш цілеспрямовано підходити до створення ефективних систем управління економікою в цілому і туристичною діяльністю, зокрема.

Саме тому дослідження особливостей класифікації туризму є дуже актуальними та важливими на сьогоденний день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації туризму мають значний інтерес вчених. Якщо звернути увагу на довідникові джерела, то найбільш широко класифікацію туризму висвітлено в енциклопедичному словнику-довіднику з туризму Смолія В.А., Федорченка В.К., Цибуха В.І. [5], які виділяють категорії (види) туризму на базі дев'яти класифікаційних ознак. Щодо навчальних посібників, то тут можемо прослідкувати наступну ситуацію. Так, Яковлев Г.А. [7] класифікує туризм за видами та формами, акцентуючи увагу що види туризму ризяться за мотиваціями подорожуючих, тобто внутрішніми факторами, а його форми – за зовнішніми факторами і впливами. Автори ж навчального посібника "Організація туризму" [4] стверджують, що окрім форм та видів туризму можна класифікувати за типами (національною приналежністю подорожуючих) та категоріями (співвідношенням різних типів туризму), зазначаючи, що типи туризму рекомендовано виділяти ВТО (Всесвітньою туристичною організацією). Дослідження за цим напрямом також висвітлені в деяких дисертаційних роботах науковців. Так, Ма Цзиньган [3] по аналогії до попередніх авторів, розкрив зміст різноманітних форм, типів і видів туризму, а Прасул Ю.І. [6] займалася питаннями удосконалення класифікації туризму.

Відповідно до аналізу зазначених вище досліджень, можемо зробити висновок, що більшість наукових розробок значно ризяться принципами побудови класифікацій туризму. Звичайно, це пояснюється насамперед тим, що практично неможливо виокремити чисті його сучасні форми і види. В то же час виникає

реальна потреба узагальнення всіх наукових поглядів та розробки сучасної моделі класифікації, яка б давала більш детальну та розгорнуту інформацію щодо видів туризму, а також успішно поєднувалась з реаліями сучасного стану туристичної діяльності України.

Мета дослідження полягає в уточненні понятійного апарату в туристичній сфері, дослідженні актуальності та особливостей класифікації туризму в системі економічних аспектів розвитку суспільства, характеристики основних його видів відповідно до розроблених класифікаційних ознак.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до законодавства України *туризм* – це тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування [2]. Можемо також додати, що період такого виїзду не повинен перевищувати одного повного року.

Класифікація туризму – це виділення внутрішньооднорідних видів туризму за визначеними ознаками, які дають можливість їх згрупувати.

Класифікація в туризмі має дуже важливе значення в першу чергу з практичної точки зору. Адже вона дозволяє виявити основні тенденції в попиті на туристичні продукти, а відтак безпомилково формувати туристичну пропозицію, ефективно розміщувати ресурси, планувати нові або змінювати старі туристичні маршрути.

Розглянемо класифікацію видів туризму, а також критерії такої класифікації (рис. 1).

1. *За напрямками* туристичних потоків туризм класифікуємо на міжнародний, внутрішній та транзитний.

До *міжнародного* туризму належать:

– *в'їзний туризм* – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території [2];

– *виїзний туризм* – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни [2].

Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території [2]. Дане тлумачення є законодавчо визначеним, але на нашу думку воно потребує уточнень. Внутрішній туризм повинен визначатись як подорож в межах регіону постійного проживання і поділяється на туризм адміністративно-територіальної одиниці (області) і на туризм в межах держави. Саме внутрішній туризм є одним з пріоритетних в туристичній діяльності України.

Транзитний туризм передбачає проїзд туристами регіону транзитно, маючи іншу мету перебування ніж туристичну, відпочинкову. Або зупинки туристів на шляху прямування до місця кінцевого призначення [7]. Їх характерною рисою є короточасне знаходження в регіоні, зазвичай вночі. Послуги, якими вони користуються, зводяться до розміщення, ресторану та, можливо, розваг. У другому випадку при транзитному туризмі можуть бути присутні короткі екскурсійні програми.

2. *За метою діяльності* виділяють комерційний і некомерційний туризм.

Комерційний туризм здійснюється з метою залучення прибутку. У сфері туризму, як і в будь-якому іншому секторі економіки, прибуток є головним джерелом розвитку і розширення діяльності. Прагнути максимізувати свій дохід, туристські компанії шукають оптимальні співвідношення між величиною витрат і ціною туристського продукту. Пропоновані ними товари і послуги

розраховані в основному на осіб з високим і середнім рівнем достатку, готових повністю оплачувати туристські витрати з родинних бюджетів.

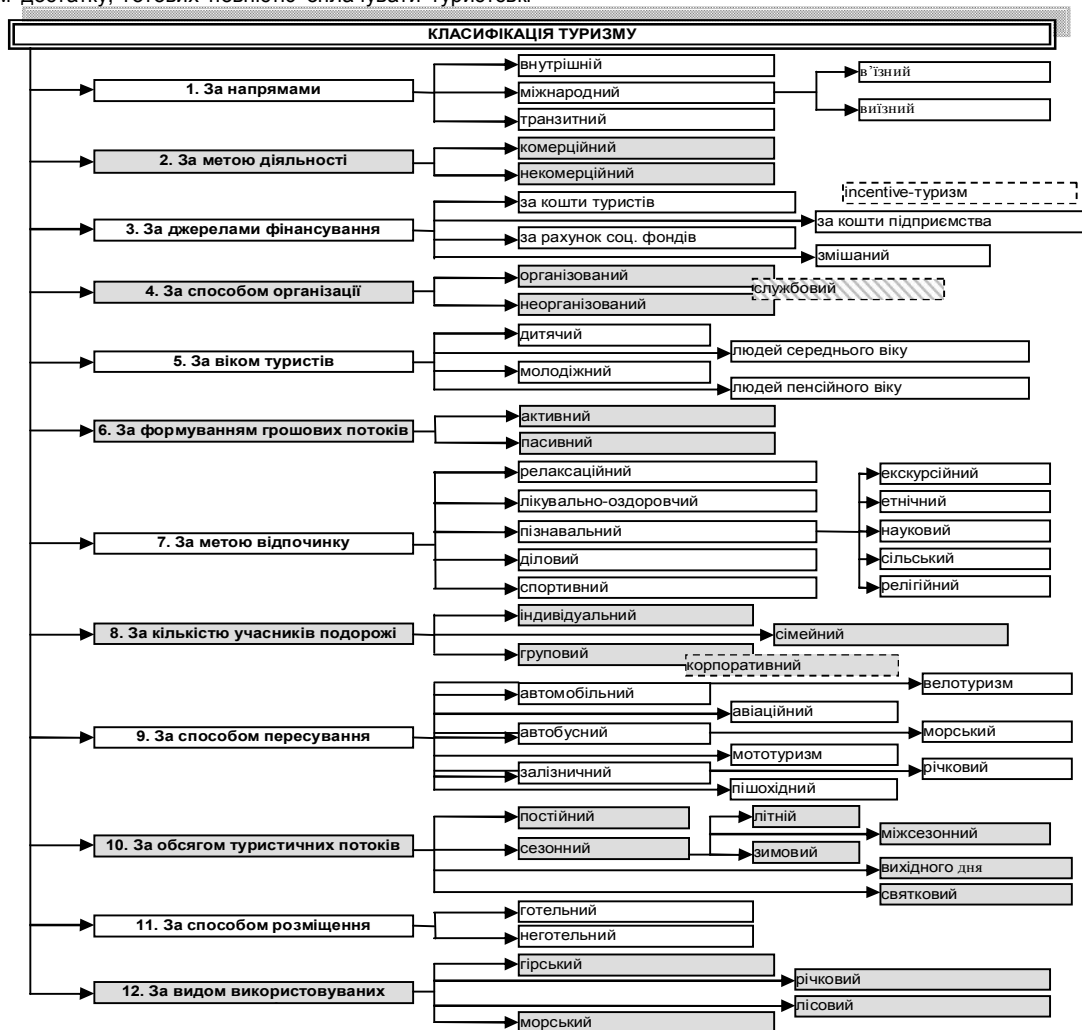

Рис. 1. Класифікація туризму (удосконалено автором)

Некомерційний туризм спрямований на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети отримання прибутку. Даний вид туризму в першу чергу пов'язаний з роботою неприбуткових організацій, що можуть спрямовувати свою діяльність на [2]:

- формування і поширення інформації про туристичні ресурси України;

- підготовку пропозицій щодо розвитку туризму, курортно-рекреаційної сфери, охорони туристичних ресурсів України, їх збереження та відновлення, порядку використання;

- популяризацію туризму і сприяння його розвитку;
- розробку власних стандартів туристичного, готельного, екскурсійного та іншого обслуговування, схвалення кодексів усталеної практики та правил професійної етики;

- впровадження власних систем контролю якості здійснення туристичної діяльності;

- пропонування для спільного використання юридичними особами та громадянами-підприємцями, що надають туристичні послуги, знаків для товарів і послуг;

- вдосконалення освітніх програм з професійного навчання в галузі туризму, підвищення рівня професійної підготовки працівників і фахівців у галузі туризму;

- саморегулювання в галузі туризму;
- реалізацію та захист спільних прав і інтересів учасників туристичної діяльності тощо.

3. За джерелами фінансування розрізняють туризм за рахунок туристів, соціальних фондів, підприємств та змішаний туризм.

Туризм за рахунок туристів передбачає повну

оплату останніми наданих їм туристичних послуг.

Туризм за рахунок соціальних фондів є одним з пріоритетних напрямів державного регулювання туристичної діяльності і визначається як подорожі, субсидовані з коштів, що виділяються галузями соціального підприємництва, соціальними фондами та державою на соціальні потреби.

Туризм за рахунок підприємства визначається як елемент соціального пакету, що надається підприємством своїм працівникам і передбачає оплату останнім відпочинку переважно в закладах санаторно-курортного комплексу для відновлення їх працездатності.

Також тут важливо виділити так званий *incentive-туризм*, як різновид туризму за рахунок підприємства, що набуває все більшої популярності. Incentive (англ.) – це офіційне заохочення у винагороду за що-небудь (успіхи в роботі, просуванні товару і т.п.), захід мотиваційного характеру. *Incentive-турму* – один з найефективніших способів за рахунок організації туристичних подорожей виразити вдячність підприємства (керівників підприємства) своїм працівникам за відмінну роботу, заохотити і простимулювати своїх кращих співробітників; це прекрасна можливість згуртувати і мотивувати робочий колектив і укріпити його командний дух.

Змішаний туризм передбачає поєднання між собою одразу двох або трьох зазначених видів туризму. Так, найпоширенішими є туризм, де поєднуються часткове фінансування за рахунок підприємства та за рахунок туриста.

4. За способом організації туризм поділяють на організований та неорганізований (самодіяльний). В

свою чергу дані види можна класифікувати за маршрутами подорожі та за групами туристів.

Організований туризм – це туризм за маршрутами, розробленими і організованими відповідними туристичними підприємствами з наданням туристам певного комплексу послуг (екскурсійне обслуговування, транспортне перевезення, забезпечення місцями проживання, харчування тощо) [5]. В Україні організований туризм поширився з 60-х років ХХ ст. Через територію держави проходить майже 500 організованих туристичних маршрутів.

Щодо груп туристів, то *організований туризм* передбачає завчасне або попереднє утворення групи, учасники якої можуть бути як пов'язані спільними інтересами, так і ні.

Неорганізований (самодіяльний) туризм – це подорожі груп або окремих туристів, що здійснюються не за планом, передбаченим туристичними організаціями. Туристи самі обирають і розробляють маршрути свого відпочинку [7].

Інший різновид неорганізованого туризму передбачає спонтанне утворення груп туристів.

Українська статистика також виділяє службовий туризм, як окремий вид туризму за даною ознакою класифікації. На нашу думку службовий туризм має чітко виражену відмінність в розрізі мети подорожі, а не способу її організації. Віднести ж даний вид туризму можна як до організованого, так і до неорганізованого, в залежності від того, хто планує подорож службовця (чи ця подорож організовується за замовленням в туристичній компанії, чи самим підприємством).

5. В залежності від віку туристів, розрізняють дитячий, молодіжний, туризм людей середнього та пенсійного віку.

Дитячий туризм – це туризм дітей віком до 13 років, які відпочивають з батьками чи без батьків у санаторіях, оздоровчих та таборах санаторного типу з метою лікування, спортивних таборах, подорожують у рамках пізнавальних турів тощо.

Джерелами фінансування всіх згаданих поїздок можуть виступати як сімейний бюджет, так і системи соціального страхування. У першому випадку більшість турів купуються через ринкових посередників батьками майбутніх туристів, які керуються при виборі місця відпочинку дитини такими критеріями, як популярність курорту та його спеціалізація, можливість надання певних медичних послуг, рівень організації вільного часу, харчування, рівень комфорту. Саме тому на даному сегменті ринку не всі туристичні заклади України є конкурентоспроможними. Якщо поїздка дитини фінансується не з сімейного бюджету (а ця практика дуже розповсюджена в Україні), вимоги до рівня послуг знижуються.

Молодіжний туризм – подорожі студентів або учнів, підлітків віком від 14 до 30 років. Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-ХІІ визначений вік молодих людей від 14 до 35 років, але з туристичних цілей доцільніше його обмежити 30 роками. Саме даний вік дає можливість туристам отримати молодіжну знижку на різноманітні туристичні послуги, в т.ч. і на авіоперельоти. Хоча зазначимо, що в різних країнах верхня межа віку молоді вказується по-різному: на Кіпрі – до 28 років, у Фінляндії – до 35 років. Вік обов'язково вказується при бронюванні туристичних послуг. Підставою надання пільги є пред'явлення міжнародного туристичного посвідчення або сертифікату ISIC, ITIC, IYTC, EURO<26 (останній раніше видавався лише до 26 років, але вік володарів карт "EURO<26" було збільшено до 30 років з 1 січня 2008 року за рішенням ХХІІІ Конференції Європейської Асоціації Молодіжних Карток (EYCA) (листопад 2007 р., Барселона). Молодіжний туризм підтримують Federation of International Youth Travel Organization – FIYTO та International Student Travel Conference – ISTC [8].

Для даного виду туризму, незалежно від джерела його фінансування, характерними є:

- середня тривалість поїздки (7-14 днів);
- невибагливість до рівня комфорту (крім молодих сімей);
- тяжіння до популярних турцентрів;
- намагання "мінімізувати" витрати;
- орієнтація на різноманітні розваги.

Переважає більшість молодих відвідувачів користується послугами приватного сектору або інших дешевих засобів розміщення, рідко звертається до турагенцій.

Взагалі молоді туристи досить мінливі в своїх звичках, легко "зраджують" традиційним місцям відпочинку. Тому для роботи на цих сегментах важливо використовувати оригінальні форми обслуговування. Власне, на сучасних чорноморських курортах вся індустрія розваг спрямована на задоволення молоді, що часто іде врозріз із вимогами інших категорій туристів.

Туризм людей середнього віку є найбільш складний за мотивацією і потребує майже завжди додаткової сертифікації. До цієї категорії відносяться люди віком 30-55 років (чоловіки – до 60 років), тобто в основному економічно активне населення. В цьому сегменті превалює сімейний туризм, чим і обумовлена специфіка запитів (сезон та термін подорожі, її характер, віддаленість, рівень комфорту тощо). Даному виду туризму притаманна чітко виражена сезонність, пов'язана зі співвідношенням робочого та вільного часу. Значна диференціація за рівнем прибутків, соціальним статусом та стилем життя урізноманітнює параметри запитів до турпродукту. Ця категорія споживачів висуває високі вимоги до рівня обслуговування, комфорту, якості екскурсійних програм.

Туризм людей пенсійного віку (понад 55 років для жінок та 60 років – для чоловіків) характеризується здебільшого нестандартністю попиту, високими вимогами до комфорту, позасезонністю, хоча й позитивно реагує на сезонні пільги, висуває вимоги неквапності та інформативної насиченості подорожі. Даний вид туризму є розповсюдженою в зарубіжній практиці моделлю соціального туризму людей, що досягли пенсійного віку і здійснюється на кошти пенсійного фонду, спеціалізованих державних, медичних і благодійних фондів, куди робітники та службовці можуть вносити свої особисті заощадження (іноді в обов'язковому порядку) [5]. Ці кошти не оподатковуються, але їх власник не може ними розпорядитися до досягнення пенсійного віку [5]. Туроператори за допомогою системи заохочувальних заходів (значні знижки, пільги, подарунки тощо) стимулюють розвиток цього виду туризму. Уряди розвинутих країн заохочують соціальну діяльність людей похилого віку в рамках туристських обмінів – вивчення мов, наук і мистецтв, суспільну діяльність.

6. За формуванням *грошових потоків* або в залежності від впливу на бюджет країни і її регіонів, туризм можна поділити на такі форми як активний і пасивний.

Приїзд туристів в країну або в будь-який її регіон називають *активним туризмом*. Він служить фактором ввозу грошей (валюти) в дану країну чи регіон. Виїзд громадян до іншої з країни (регіону) є *пасивним туризмом*.

7. Беручи за основу *мету туризму*, можна виділити наступні його види.

Релаксаційний туризм – це поїздки з метою відпочинку, відновлення й розвитку психічних і емоційних сил.

Лікувально-оздоровчий туризм передбачає оздоровлення і лікування, відновлення та розвиток фізичного стану.

Пізнавальний туризм – це поїздки з метою задоволення пізнавальних інтересів суспільства. Він в свою чергу поділяється на наступні види:

- *екскурсійний* – це найбільш поширена форма туризму, яка передбачає ознайомлення з історичними, культурними, природними та іншими пам'ятками різних регіонів України та за кордоном;
- *етнічний туризм* – поїздки з метою побачень з рідними та близькими, а також ознайомлення з місцями

свого історичного проживання. Ця форма туризму пов'язана з відвідуванням і виїздом у віддалені регіони або інші країни;

– *науковий* – це вид туризму, що включає поїздки з метою участі в нарадах, конгресах, симпозіумах [5];

– *сільський туризм* передбачає знайомство з культурою, звичаями та традиціями на селі. Він охоплює проведення вільного часу на фермі чи домашньому господарстві, пішохідні екскурсії по селищах та прилеглих до них територіях, катання на конях, мисливство і рибальство, участь учасників подорожі в обрядах характерних для регіону їх відпочинку тощо;

– *релігійний* – вид туризму, основна мета якого пов'язана з бажанням огляду, знайомства з основними пам'ятниками релігійної культури [5].

Спортивний туризм – це поїздки туристів, що передбачають здійснення останніми під час подорожі певних видів фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності.

Діловий туризм – це тимчасові відпрямлення і поїздки зі службовою метою. Даний вид туризму вступає в протиріччя з самим законодавством України. Так в Законі “Про туризм” [2] акцентується увага на тому, що туризмом може бути визначена подорож лише без отримання доходів у місці перебування. В той же час сам діловий аспект поїздки вже передбачає ділові угоди, ділове партнерство, тобто отримання прибутку в момент здійснення ділової подорожі або в перспективі. Якщо ж не вважати туризмом ділові поїздки, основна ціль яких направлена на отримання зиску з подорожі, то туристична індустрія, таким чином, втратить значний за обсягом та за витрачання коштів туристичний потік. Все це потребує від сьогоденішнього національного законодавства перегляду сутності поняття «туризм» або його уточнення.

8. За кількістю учасників можна виокремити індивідуальний, груповий і сімейний туризм.

Індивідуальний туризм – це подорож однієї людини за власним планом. Останнім часом даний вид туризму набуває значного розвитку каналами родинних зв'язків, творчих обмінів і відвідувань на запрошення [5].

Сімейний туризм – форма організації поїздок людей, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Відповідно до Сімейного Кодексу України уточнимо, що подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає.

Груповий туризм – форма організації туристської поїздки двох і більшої кількості людей, об'єднаних можливістю спільної подорожі за конкретним маршрутом або з метою одержання програмного обслуговування, задоволення колективної зацікавленості до об'єкта відвідування (за визначенням Закону України “Про туризм” [2] група повинна об'єднувати не менше 10 осіб, що вважаємо не обґрунтованим, адже відповідно великого тлумачного словника української мови група – це кілька осіб, що знаходяться разом, близько один біля одного, а під цю характеристику підпадає як дві особи, так і десять).

Впродовж поїздки групи виникає тимчасовий колектив. Груповий туризм – найкраща форма організації поїздок за маршрутами і програмами соціального і молодіжного туризму.

При груповому туризмі реалізуються значні можливості одержання пільг та знижок. Так, знижки на обслуговування груп надають підприємства розміщення і транспортного обслуговування, установи культури. Високий є ступінь виховного впливу групового туризму під час зустрічей, контактів і бесід, передбачених програмами перебування груп на маршрутах чи туристських центрах.

Також все більшу популярність, як інструмент зміцнення команди та об'єднання колективу, набуває такий різновид групового туризму як *корпоративний*, який передбачає поєднання плідної роботи з відпочинком.

Основною ознакою такого туризму є те, що група туристів пов'язана спільними інтересами. Для корпоративних замовників, зазвичай, пропонуються особливі умови організації і проведення конференцій, семінарів, конгресів, тренінгів тощо.

9. Класифікація за способом пересування розрізняє пішохідний, автомобільний, авіаційний, залізничний, автобусний, морський, річковий туризм, а також мототуризм та велотуризм.

10. За обсягом туристичних потоків виділяють постійний, сезонний, святковий та туризм вихідного дня.

Під *постійним туризмом* розуміють рівномірне відвідування туристських районів і населених пунктів упродовж року, а під *сезонним* – у певний період року. Сезонний туризм поділяють на літній (відпочинок на період літа), зимовий (відпочинок на період зими) та міжсезонний (відпочинок в періоди між літнім та зимовим сезонами і навпаки).

Святковий туризм передбачає подорожі на час свят, які в більшості випадків є нетривалими (до 5 діб) і відбуваються в періоди Нового Року, Різдва, Восьмого березня та Травневих святкувань.

Під *туризм вихідного дня* розуміють так заний “weekend” відпочинок (субота, неділя). Даний вид туризму особливо розповсюджений серед людей, які не мають можливості виділити більшу кількість часу на подорожі через важкий робочий графік або за інших причин. В той же час це є чудовою можливістю відволіктись від сьогодення та провести вихідні унікально. Туризм вихідного дня набуває все більшого розповсюдження та має значний потенціал, по-перше через вдале поєднання вільного та робочого часу, а також за рахунок низької вартості, яка визначається в першу чергу нетривалістю відпочинку.

11. За способом розміщенні виділяють готельний та неготельний туризм.

Готельний туризм передбачає проживання в готелях та інших закладах (санаторії, пансіонати тощо), які надаються сукупний пакет готельних послуг.

Неготельний туризм є відпочинком туристів в приватному секторі та інших місцях, які не належать до закладів готельного типу (наприклад, кемпінги).

12. Класифікація туризму за видами використовуваних ресурсів передбачає подорожі на території, особливостями якої є переважання визначеного виду ресурсів, акцент на використанні якого робиться при планування відпочинку туриста.

Також зазначимо, що практично до всіх видів туризму за визначеними класифікаційними ознаками можна додати комбінований туризм, що передбачає поєднання того чи іншого відпочинку залежно від ознаки класифікації.

На останок, хотілось би додати, що із зміною вимог, пропонованих до об'єму і якості туристичних послуг, появою нового вигляду і форм туристичної діяльності, класифікація туризму також потребує трансформації, тому вона постійно знаходиться в процесі удосконалення і не може вважатися остаточною.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Туризм можна класифікувати за найрізноманітнішими ознаками: за метою, засобами пересування та розміщення, характером, термінами і тривалістю подорожі тощо.

У класифікації туристських подорожей і розподілі їх на види вирішальне значення має мета. Щоправда, мандруючи, турист ставить перед собою не одну мету. Втім, залежно від індивідуальних потреб туриста, одна з них переважає.

Види туризму різноманітні і залежать від низки чинників: наявності й тривалості вільного часу; віку, статі, стану здоров'я, рівня духовного розвитку, особистих смаків людей і їхнього матеріального добробуту; розмаїтості природних умов і сезонності; наявності певних засобів пересування.

Подальші дослідження необхідно пов'язати з уточненням класифікацій суб'єктів та об'єктів туристичної діяльності в умовах побудови кластерів туристичного бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Большой Глоссарий терминов международного туризма / The Great Glossary of Terms for the International Tourism / Под ред. М.Б. Биржакова, В.И. Никифоровна. Третье издание, дополненное и переработанное. – СПб.: “Издательский дом Герда”, 2006. – 936 с. 2. Закон України. “Про туризм”, від 15.09.1995, № 324/95 – ВР. 3. *Ма Цзиньган*. Организационно-методические основы развития спортивно-оздоровительного туризма в Китае: Дис... канд. наук з физ. воспитания и спорта: 24.00.02 / Харьковская гос. академия физической культуры. – Х., 2004. – 224 л. 4. Организация туризма: учеб. пособие / А.П. Дурович, Г.А. Бондаренко, Г.М. Сергеева и др.; под общ. ред. А.П. Дуровича – 2-е изд., испр. – Мн.: Новое знание, 2005. – 640 с. 5. *Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І.* Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова Литвина В.М. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с. 6. *Прасул Ю.І.* Наукові основи системного картографування регіонів України для потреб туризму (на прикладі Харківської області): Дис... канд. геогр. наук: 11.00.12 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2004. – 226 арк. 7. *Яковлев Г.А.* Экономика и статистика туризма: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство РДЛ, 2004. – 376 с. 8. www.fiyto.org – Federation of International Youth Travel Organization, офіційний сайт.

КОЛЕСНИК Ольга Олександрівна – Житомирський державний технологічний університет

Наукові інтереси:

- економіка туризму;
- аналітичні дослідження в економіці